

Sikkerhetssituasjonen i Irak

Delrapport fra Migrationsverkets og Landinfos informasjonsinnhentingsreise til Bagdad og Erbil 16.– 22. november 2013

Landinfo
Storgata 33 A
Postboks 8108
N-0032 Oslo
Norge
+47 23309470
www.landinfo.no

Migrationsverket
Slottsgatan 82
601 70 Norrköping
Sverige
+46 771235235
www.migrationsverket.se

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

Bildet på forsiden er tatt av Landinfo.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Sikkerhetssituasjonen i Irak

SUMMARY

The security situation in Iraq has deteriorated significantly during the past year, and the death toll has doubled compared to the figures in 2010-2012. Most of the violence takes place in Baghdad and sunni-dominated provinces. Dissatisfaction with the regime among Sunnis and the current conflict in Syria are both factors that have strengthened ISIS. The Kurdish autonomous region is still stable, although somehow weakened. The situation in the South is far better than in central parts of the country, but the violence increased slightly also there last year.

SAMMENDRAG

Sikkerhetssituasjonen i Irak har forverret seg betydelig i løpet av det siste året, og antall drepte er doblet siden 2012. De fleste angrepene finner sted i Bagdad og de sunni-dominerte provinsene. Sunnimuslimenes misnøye med regimet og konflikten i Syria har bidratt til ISIS' fremgang. Den kurdiske selvstyrere regionen er fortsatt stabil, men også her ser man tegn på svekkelse av sikkerheten. Situasjonen i Sør-Irak er langt roligere enn i de sentrale provinsene, men volden økte noe også her det siste året.

INNHold

1. Innledning	5
2. Den generelle sikkerhetssituasjonen i Irak	6
2.1 Den Kurdiske regionen i Irak (KRI)	9
2.2 Sentral-Irak	10
2.2.1 Bagdad	11
2.2.2 Ninewa	12
2.2.3 Diyala	13
2.2.4 Anbar	14
2.2.5 Salah al-Din	15
2.2.6 Kirkuk	16
2.3 Sør-Irak	17
2.4 Hvem står bak volden?	19
2.4.1 Sunnimuslimske opprørsgrupper	19
2.4.2 Shiamuslimske militser	19
3. Konklusjon	21
4. Referanser	22

1. INNLEDNING

Voldsnivået i Irak har vist en klart stigende trend i løpet av 2013, og er nå på nivå med situasjonen i 2008. Ifølge FN mistet i underkant av 8000 sivile og ca. 1100 soldater livet i konfliktrelaterte hendelser i fjor. Men mens voldsnivået i 2008 var synkende sammenlignet med foregående år, har antall drepte i 2013 doblet seg fra 2012.

Det er i hovedsak voldshandlinger i form av bomber og drap rettet mot sivile shiamiljøer og myndighetene som har økt i omfang, men også motaksjoner fra myndighetene mot angivelige terroristmiljøer og demonstrasjoner bidrar til voldspiralen. Man har også sett en økning i voldsaksjoner mot sunnimiljøer, og selv om ingen har påtatt seg ansvaret for dette, er det frykt for at shiamilitser, som i all hovedsak har forholdt seg rolige siden 2008, nå igjen tyr til vold. En slik utvikling med ytterligere voldsbruk fra shiagrupper i tillegg til de shiadominerte myndighetene bringer frem minner om perioden 2006-2008 da Irak var på kanten av borgerkrig. Hovedvekten av urolighetene pågår innenfor sunnitriangelet som omfatter de vestlige og sentral-nordlige delene av landet. Her er befolkningen de fleste steder en blanding av sunni- og shiaarabere, i tillegg til kurdere og turkmenere i de nordligste delene av triangelet, som Mosul og Kirkuk.

I løpet av fjoråret utviklet situasjonen i den nær homogent befolkede Anbar-provinsen seg også på en svært kritisk måte. ISIS¹ med AQI i spissen fikk et langt mer solid fotfeste her, hvilket i januar i år kulminerte i beleiring av de to største byene, Ramadi og Falluja.

Bagdad, med sin blandede befolkning, er også svært utsatt, mens Kurdistanregionen i nord (KRI) fortsatt klarer å opprettholde en relativt god sikkerhetssituasjon, men med tegn på svekkelse. Det shiadominerte Sør-Irak har også relativt god sikkerhet, selv om det også der har vært en viss økning i antall voldsaksjoner.

Borgerkrigen i Syria har en svært negativ effekt på Iraks politiske og sikkerhetsmessige situasjon ved at shiaer og sunnier assosierer seg med og mot Assad, og voldelige jihadister har i stor grad fritt spillerom i sunnimiljøene på begge sider av en grense som er mer teoretisk enn reell. Også irakiske shiamuslimske soldater skal ha deltatt i kampen i Syria sammen med iranere fra Revolusjonsgarden og libanesere fra Hizbollah. Sunni-jihadister prøver å få kontroll over sunnidominerte områder på begge sider av grensen, og dermed har disse områdene blitt ett konfliktområde.

Dette notatet vil beskrive sikkerhetssituasjonen i Irak generelt og for de enkelte regionene spesielt. Da provinsene i Sentral-Irak er mest voldsutsatt, vil disse redegjøres for enkeltvis. Dertil følger en kort redegjørelse for hvem som står bak

¹ Al-Qaida-i-Irak (AQI) er den ledende gruppen i sammenslutningen av opprørsgrupper som tidligere kalte seg Islamic State of Iraq (ISI), hvis mål var å opprette et islamsk kalifat i de sunnidominerte områdene av landet. I april i fjor proklamerte ISI-ledelsen at gruppen hadde alliert seg med Al-Qaida gruppen i Syria, Jabhat Al-Nusra, og endret navn til Islamic State of Iraq and al-Sham (ISIS) (MEMRI 2013). Al-Sham er det arabiske navnet på Levanten, som innebefatter Syria, Libanon, Palestina, Israel og Jordan. ISIS kalles noen ganger ISIL og Daash i irakisk presse. Lederen for Jabhat Al-Nusra fronten har imidlertid benektet alliansen med ISIS, og lederen for Al-Qaida har uttalt at ISIS ikke er en del av Al-Qaida (BBC 2014b).

volden og hva som til en viss grad skiller de sunnimuslimske opprørsgruppene fra de shiamuslimske militsene. Situasjonen for enkelte utsatte grupper følger i en egen rapport. Informasjonen bygger både på åpne kilder og på samtaler Landinfo og Migrationsverket har hatt med internasjonale og irakiske kilder i Bagdad og Erbil i tidsrommet 16.-22. november 2013.

2. DEN GENERELLE SIKKERHETSSITUASJONEN I IRAK

I løpet av 2013 har om lag dobbelt så mange sivile liv gått tapt i konfliktrelaterede hendelser sammenlignet med 2012. De eksakte dødstallene er usikre, og ulike kilder som følger situasjonen i Irak, viser til litt ulike tall. Alle rapporterer imidlertid om samme tendens. Ifølge Iraq Body Count har 9475 personer (sivile, inkludert polititjenestemenn) mistet livet i konfliktrelaterede hendelser i 2013, mens UNAMI har rapportert 7818 drepte sivile i tillegg til 1130 soldater (tabell 1). Dertil har rundt 18 000 blitt såret, ifølge UNAMI.

Tabell 1. Antall drepte (sivile og soldater) og sårede per måned (FN), og antall drepte sivile (IBC), 2013

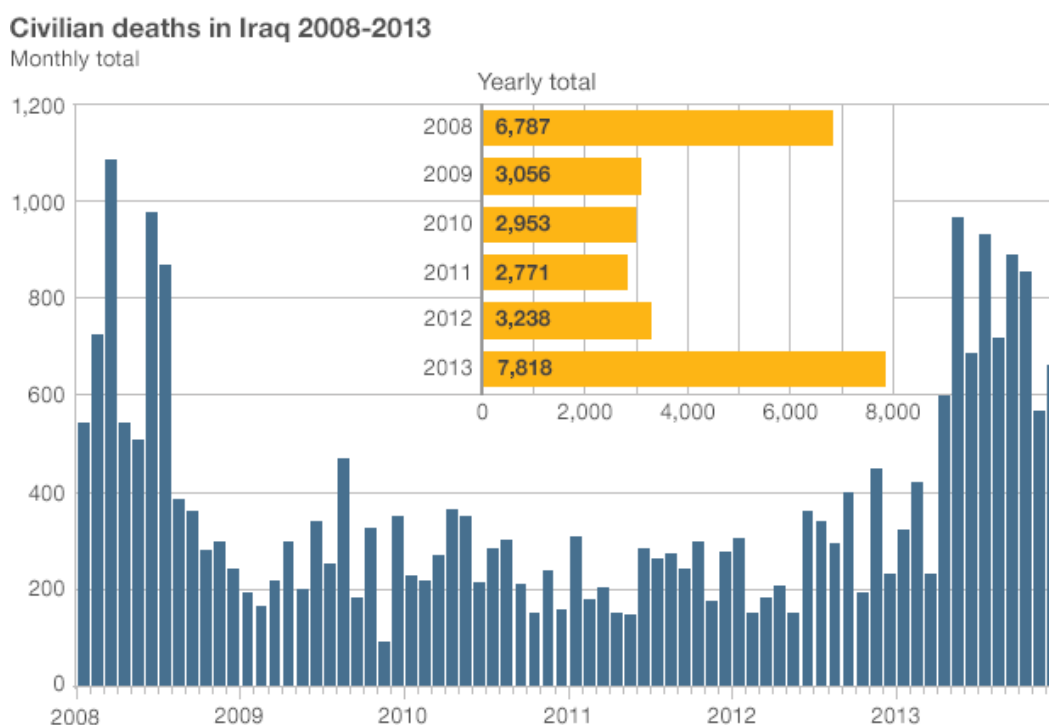
Måned	Drepte siv.	Drepte ISF	Total drepte (FN)	Såret (FN)	Drepte (IBC)
Jan*.13	319		319	960	357
Feb*.13	418		418	704	359
Mar.13	229	227	456	853	396
Apr.13	595	117	712	1481	545
Mai.13	963	82	1045	2191	888
Jun.13	685	76	761	1610	659
Jul.13	928	129	1057	2109	863
Aug.13	716	88	804	1936	915
Sep.13	887	92	979	1957	1220
Okt.13	852	127	979	1793	1095
Nov.13	565	94	659	1186	903
Des.13	661	98	759	1201	983
Totalt	7818	1130	8948	17981	9183

Kilde: UNAMI 2014 og IBC 2014

*Mangler tall for antall drepte soldater for januar og februar.

Sammenlignet med de fire foregående årene representerte 2013 en kraftig forverring av sikkerhetssituasjonen (figur 1).

Figur 1. Antall drepte sivile per måned og år i 2008-2013 (UNAMI)

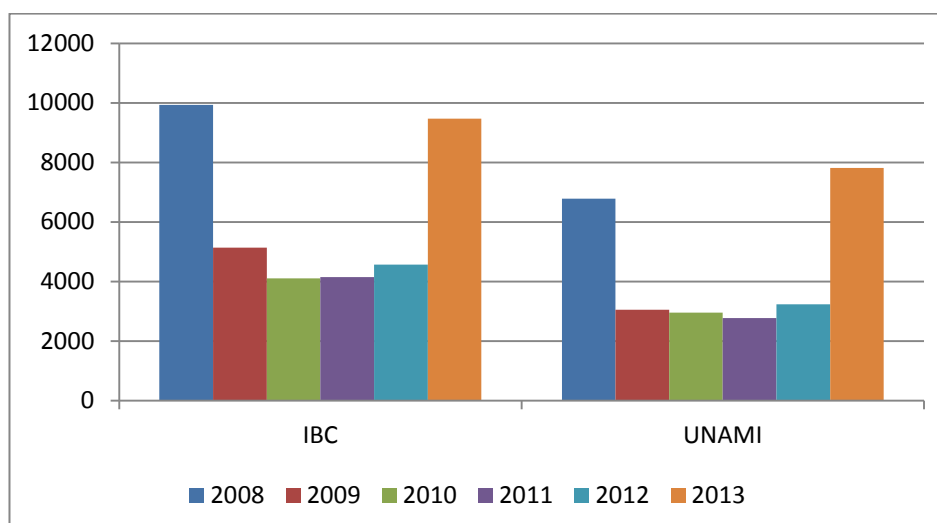

Source: UN Assistance Mission to Iraq

Kilde: UNAMI (tilgjengelig via Knights 2013)

Tall fra Iraq Body Count viser akkurat samme tendens, men tapstallene ligger noe over FNs tall (figur 1). FN gjør selv oppmerksom på at deres tall kan være for lave idet de utelukker fra sin statistikk alle tilfeller der det foreligger usikkerhet om hvorvidt offeret er sivilt eller militant, og rapporterte dødsfall de ikke kan verifisere (UNAMI Human Rights Office u.å.).

Figur 2. Antall drepte sivile i Irak pr år fra 2008-2013 ifølge IBC og UNAMI

Kilde: Iraq Body Count 2014 og BBC 2014a

Sikkerhetssituasjonen i Irak

Som det fremgår av tabell 1, eskalerte volden i april. Opptrappingen skjedde i kjølvannet av myndighetenes voldsomme angrep mot demonstrantene i Hawija i Kirkuk provins den 23. april 2013, der rundt 50 personer ble drept i sammenstøt mellom den irakiske hæren og demonstrantene. Maktmisbruk mot fredelige demonstranter ledet til ytterligere misnøye i den sunnimuslimske befolkningen, og demonstrasjoner andre steder i landet økte i omfang, særlig i Mosul, Ramadi og Falluja.

Demonstrasjonene hadde startet i Falluja i slutten av desember 2012, ett år etter at amerikanerne trakk seg ut av Irak. Demonstrantene krevde statsministerens avgang og løslatelse av fanger som satt inne uten lov og dom. Sunnimuslimene oppfatter statsministeren som maktarrogant som følge av at han i økende grad har konsentrert makten i egne hender og marginalisert det sunnimuslimske lederskapet. Avsettelsen av, og den senere dødsdommen mot, den sunnimuslimske visepresidenten Tareq Hashimi, og de etterfølgende terroranklagene mot finansministeren Rafi al-Issawi, også sunnimuslim, var kritiske begivenheter som nøret opp under misnøyen mot Maliki.² Arrestasjon og forfølgelse av sunnimuslimer som uttrykte kritikk mot regimet, har bidratt til at den sunnimuslimske arabiske befolkningen i Irak føler seg tilsidesatt og marginalisert. Disse forholdene medvirker til økt splittelse mellom ulike sekteriske grupper i Irak og mellom regionene. I løpet av de siste årene har internflytting av folkegrupper gitt Irak klarere geografiske grenser mellom det kurdiske nord, et sunnimuslimsk arabisk Sentral-Irak og et shiamuslimsk arabisk Bagdad og Sør-Irak.

Den gjensidige manglende tillitten mellom folkegruppene i Irak har blitt et alvorlig hinder for en fredelig utvikling av landet. Den delen av befolkningen som ikke ønsker å ta aktiv del i striden mellom sunnier og shiaer, eller mellom arabere og kurdere, enten fordi de identifiserer seg som irakere, eller fordi de tilhører en minoritetsgruppe, blir ofte nødt til å velge side (Mamouri 2014). Mange kristne, yezider og mandeere har enten forlatt landet, eller søkt beskyttelse blant kurderne i KRI. Arabiske sunnier og shiaer, som tar avstand fra polarisert retorikk og voldsbruk, og som kritiserer sine egne, risikerer å bli utstøtt og stemplet som forrædere (Mamouri 2014).

Foruten en kraftig økning i voldsaksjoner, ser man også en økning i annen kriminalitet i Irak (vestlige diplomater i Bagdad, møte 18. november 2013). Opprørsgrupper finansierer deler av sin virksomhet med utpressing av privatpersoner og annen kriminalitet. Også representanter for minoritetsgrupper, som delegasjonen traff i Irak, hevdet av det pågår utstrakt mafiavirksomhet i landet som rammer den delen av sivilbefolkningen som har penger.

Ifølge UNHCR i Bagdad (møte 17. november 2013) forlater irakere fortsatt landet, og om lag 7500 ble internt fordrevet i løpet av 2013. UNHCR i Ankara skal ha sett en økning i antall irakere som søker tilflukt der. Tidligere mottok de først og fremst irakere fra nabolandene. De fleste er sunnimuslimer. UNHCR i Bagdad var av den oppfatning at økningen skyldes voldsbildet, og representantene antok at situasjonen ikke vil bli bedre i nær fremtid.

² For mer inngående analyse om sunnienes misnøye med det sittende regimet, se ICG (2013).

2.1 DEN KURDISKE REGIONEN I IRAK (KRI)

Den kurdiske regionen i Irak (KRI) har fortsatt en relativt god sikkerhet, men også her ser vi tegn til svekkelse. Væpnede opprørsgrupper og militser har langt mindre spillerom her enn i resten av landet. Dette skyldes først og fremst en effektiv grensekontroll, men også årvåkne borgere som spiller på lag med myndighetene ved å rapportere om mistenkelige personer eller hendelser til politiet (UNAMI Erbil, møte 20. november 2013). På tross av effektive tiltak, har det likevel blitt avdekket forsøk på væpnede aksjoner også i denne regionen, og den 29. september lykkes to opprørere å sprengre sikkerhetspolitiet, Asayish', hovedkontor i Erbil. Seks ansatte døde og 62 ble skadet i angrepet, som var det første i sitt slag i den kurdiske selvstyreregionen siden 2007 (KRG 2013).

Ansatte i det kurdiske sikkerhetspolitiet (Asayish) og i forsvaret (Peshmerga) synes å være de fremste målene for militante opprørere i KRI. To Peshmerga-offiserer ble såret i to simultane eksplosjoner i Sulaymaniya i desember i fjor, og i januar i år ble det detonert en bombe i bilen til en general utenfor hans hjem i Sulaymaniya (AFP 2014). Generalen slapp uskadet fra angrepet.

Like etter angrepet mot Asayish i Erbil i september i fjor, ble et annet angrep mot Asayish avverget i Akre, som formelt ligger i Ninewa, men som kontrolleres av den kurdiske forsvarsstyrken, Peshmerga (UNAMI Erbil, møte 2013). To syriske borgere, som hadde kommet fra Mosul, ble anholdt i forbindelse med dette. Ifølge lederen for UNAMI i Erbil er kurdiske regionale myndigheter bekymret for at det kan finnes flere al-Qaida-infiltratører blant de syriske flyktningene, eller at flyktningene kan bli brukt av islamistiske ekstremistgrupper.

Representanten for UNAMI i Erbil var av den oppfatning at det, på bakgrunn av krisen i Syria og det planlagte irakiske parlamentsvalget den 30. april, vil komme flere angrepsforsøk i KRI, men la til at lokalbefolkningens tillitt til politiet i stor utstrekning bidrar til å avverge slike forsøk. I KRI trenger ikke sikkerhetspolitiet å fiske etter informasjon, slik de må i resten av landet. Dette er KRGs styrke, hevdet han.

UNAMI-lederen mente også at minoritetene var trygge i KRI, men at den arabiske befolkningen vil bli gjenstand for strengere sikkerhetstiltak enn tidligere.

På spørsmål om islamistene utgjør noen trussel for sikkerheten i KRI, mente UNAMI-lederen at regionalmyndighetene har en utfordring i å demme opp for disse gruppernes innflytelse. Foruten de tre islamistiske partiene Kurdish Islamic Party (KIU), Kurdistan Islamic Group (KIG) og Kurdistan Islamic Movement (KIM), som alle er lovlige partier med representasjon i parlamentet, finnes det salafistgrupper i og rundt Halabja og Rania, nær grensen til Iran. Ungdommer fra disse miljøene skal angivelig ha deltatt i kamphandlinger i Syria.

Kurderne er generelt sett ikke særlig radikalisererte, ifølge UNAMI-lederen, men han la til at man ikke skal undervurdere den radikale strømmingen i regionen. Det er en potensiell risiko for at sovende celler kan vekkes til live også i KRI.

Også Erbils guvernør, Nawzad Hadi (møte i Erbil 21. november 2013), uttrykte bekymring for den fremtidige sikkerhetssituasjonen i KRI med følgende utsagn: «Regjeringen i Bagdad har mistet kontrollen i Mosul, Anbar og deler av Diyala, og det er ikke lett for oss i den kurdiske regionen å kontrollere vårt område».

Et ytterligere sikkerhetstiltak provinsmyndighetene i Erbil har tenkt å innføre, er ifølge Hadi å forsterke alle sjekkpunkter i de ytre grenseområdene mot Mosul, Dohuk, Kirkuk og Sulaymaniya. Samtidig vil de fjerne de indre sjekkpunktene i Erbil provins. Dette vil øke sikkerheten for Erbil totalt sett ved at sikkerhetspolitiet som bemanner sjekkpunktene vil være fokusert på yttergrensene, spesielt mot Mosul og Kirkuk, mens personer som bor innenfor Erbil provins, vil slippe kontrollpostene, hvilket vil lette deres hverdag betraktelig. Sjekkpunktene vil plasseres ved øvre og nedre Zaeb. Dertil vil det graves en vollgrav rundt Erbil provins, hevdet guvernøren.

2.2 SENTRAL-IRAK

De aller fleste angrepene i landet forekommer fortsatt i Sentral-Irak. Bagdad er hardest rammet, men også Salah al-Din, Diyala, Kirkuk, Anbar og Ninewa har hatt en markant økning i voldstilfeller i fjor, spesielt etter Ramadan (9. juli – 7. august 2013) (vestlige diplomater i Bagdad, møter 17. og 18. november 2013). Sikkerhetsanalytikere ved vestlige ambassader har siden Ramadan klassifisert de sentral-irakiske provinsene som røde, hvilket indikerer høyrisikoområder med mer enn 36 angrep per uke. Bagdad var allerede i denne kategorien i første halvår.

Totalt sett har antall drepte blitt doblet i 2013 sammenlignet med året før, i henhold til statistikk hentet fra Iraq Body Count og UNAMI³. Økningen har vært størst i Bagdad, Kirkuk, Salah al-Din og Diyala og lavest i Ninewa, der volden allerede var svært utbredt (Tabell 2).

Tabell 2. Antall drepte per provins i 2012 og 2013

Provins	2012	2013	% endring
Bagdad	1102	2953	168
Ninewa	858	1158	35
Diyala	563	1199	113
Salah al-Din	520	1242	139
Anbar	507	746	47
Kirkuk	296	434	47
Totalt	3846	7732	101

Kilde: Iraq Body Count 2014

Felles for alle provinsene i Sentral-Irak, unntatt Anbar, er at befolkningen er sammensatt av ulike etniske og religiøse folkegrupper. Med unntak av Bagdad, består majoriteten i Sentral-Irak av sunnimuslimske arabere, men det er også her de fleste minoritetene er bosatt. I tillegg har disse provinsene, bortsett fra Anbar og Bagdad, distrikter med betydelig kurdisk befolkning som også kurderne gjør krav på.

³ Drapstallene mellom september og desember 2013 bygger delvis på informasjon fra UNAMI og delvis fra IBC. Der UNAMI ikke har oppgitt drapstall for alle de sentral-irakiske provinsene i månedsrapportene, er tallene hentet fra IBCs database. IBCs database inneholder bekreftede data frem til medio september 2013 og foreløpige tall for perioden etter. Dette betyr at tallene som presenteres for de fire siste månedene, er ubekreftede.

Dette bildet, med heterogen befolkningssammensetning og sunnienes motstand mot det sittende regimet, danner bakgrunn for dagens konfliktnivå.

Militante grupper har i perioden etter 2003 klart å sette de etniske og religiøse gruppene i Irak opp mot hverandre. Tap av makt og innflytelse og hevn mot Ba' th-partiets støttespillere var beveggrunnene for voldsaksjonene i den første perioden etter Ba' th-partiets fall i mars 2003. Senere, ettersom makten i landet ble mer og mer konsentrert hos shiamuslimske partier, og sunnimuslimske politiske aktører ble skjøvet til siden av maktapparatet, økte misnøyen blant sunniene ytterligere. Med amerikansk hjelp klarte likevel myndighetene å sette en stopper for de shiamuslimske militsenes aktivitet, hvilket i stor grad bidro til redusert vold. Perioden 2009 til og med 2011 var den roligste siden 2003.

Etter at amerikanerne trakk ut sine tropper fra Irak i desember 2011, har den sittende statsministeren hatt enda friere tøyler til å konsentrere makten i egne hender. Flere sunnipolitiske toppolitikere har blitt arrestert, og demonstranter mot maktmisbruk har blitt kneblet.

I løpet av 2012 så man for første gang siden 2008 at volden igjen økte, men det var først i 2013 at økningen ble så betydelig at man igjen snakker om frykten for en ny borgerkrig.

Et av hovedtrekkene i dagens voldsbilde er angrep mot sivile mål i shiadominerte områder, som markeder og boligområder. I tillegg har man i 2013 sett at opprørerne i økende grad har gått fra myke til harde mål, som hæren, politistasjoner og sjekkpunkter (vestlige diplomater i Bagdad, møte 2013). Middels rangerte offiserer er spesielt utsatt. En av grunnene til det, ifølge noen av diplomatene vi møtte i Bagdad, er at toppledelsen er så godt beskyttet at de er vanskeligere å ramme. Ifølge statistikk utarbeidet av en av ambassadene vi møtte, var halvparten av angrepene i Irak mellom primo oktober og medio november 2013 rettet mot ISF (hæren).

Selv om man kan se et mønster der shiamuslimer og ISF er spesielt utsatt, er det likevel slik at svært mye av volden rammer langt bredere enn det. Alle grupper lider under den dårlige sikkerhetssituasjonen i Irak, ble det sagt av flere kilder (vestlige diplomater og journalister, møter i Bagdad november 2013). En økning i angrep også i sunnidominerte områder har ført til at selv sunnimuslimer har bedt statsministeren om hjelp til å slå ned på volden fra ISIS (diplomater, møte november 2013).

Skytevåpen, bilbomber, veibomber og andre eksplosiver er de hyppigst brukte våpnene. Selvmordsangrep inntreffer sjeldnere, men har stor effekt når de først gjennomføres.

Ifølge vestlige diplomater i Bagdad brukes det mer granatkastere nå enn tidligere. De antok at disse, samt de magnetiske bombene, kommer fra Syria.

Ifølge statistikk utarbeidet av en vestlig ambassade i Bagdad (møte 2013), var 75 prosent av ofrene i tidsrommet mellom august og november 2013 sivile, mens 18 prosent var soldater og 7 prosent politi (government officials).

I det følgende vil situasjonen i de enkelte provinsene bli redegjort for nærmere.

2.2.1 Bagdad

Bagdad er den provinsen i Irak med flest drepte i 2013. Det er også Iraks mest folkerike provins. Nær 3000 mistet livet i hovedstaden i 2013, en kraftig økning fra

2012 (UNAMI 2013; IBC 2014). I møter Landinfo og Migrationsverket hadde med vestlige diplomater (i Bagdad) med ansvar for sikkerhet og politisk analyse, fremgikk det at shiamuslimske nabolag og markeder for tiden var de fremste målene i Bagdad for bombeangrep.

Departementsbygg har ikke vært like utsatt for angrep i 2013 som tidligere, men den 14. mars ble Justisdepartementet bombet, og minst 24 menneskeliv gikk tapt (vestlige diplomater, møte 2013; Al-Shaher 2013). Enkelte har satt dette angrepet i sammenheng med demonstrasjonene mot de antatt uvilkårlege arrestasjonene av sunnier og den uverdige behandlingen av kvinnelige innsatte.

Selv om angrep mot departementsbygg ikke lenger er hyppig forekommende, er ikke det noen garanti for at de ikke lenger er et reelt mål for opprørerne. Det så man den 30. januar i år da 18 personer ble drept etter at seks selvmordsbombere tok seg inn i en av bygningene til Transportdepartementet i Bagdad og sprengte seg selv og andre i luften (Reuters 2014). Ingen har foreløpig tatt på seg ansvaret, men det kan være nærliggende å tro at ISIS står bak.

På spørsmål om hvordan gjerningsmennene kommer seg gjennom alle sjekkpunkter med sprengstoffer i bilen eller på kroppen, svarte diplomater i Bagdad at de enten lurte seg gjennom ved å bestikke soldatene og politiet, eller at de rett og slett opererer innenfra de områdene de utfører angrepene i. Det er også vel kjent at bombedetektorene som benyttes på sjekkpunktene, ikke er særskilt effektive.

Bagdad fremstår i dag som en nær ren shiamuslimsk by. Det florerer med shiamuslimske flagg og bilder av kjente imamer overalt i byen.

Enkelte av våre kilder sa også at det var langt enklere for shiamuslimer å passere sjekkpunkter enn for sunnimuslimer. Religiøs identitet fremgår ofte av både navn og fødested som står på ID-kortet.

Ifølge representanter for UNHCR (møte 2013) blir både shia- og sunnimuslimer direkte truet i Bagdad. Løpesedler med advarsler om at de vil bli drept dersom de ikke flytter, deles ut til folk tilhørende begge trosretningene.

2.2.2 Ninewa

Ninewa, og fortrinnsvis provinshovedstaden Mosul, er på linje med Bagdad spesielt voldsutsatt. Både ISIS og Naqshbandi, som i hovedsak består av Ba'th-lojalister, har betydelig spillerom i Mosul. Drøyt 1100 personer ble registrert drept i Ninewa i 2013, en økning på 35 prosent fra 2012 (Tabell 2).

Både lokale og internasjonale kilder uttrykte sterk bekymring for utviklingen i Ninewa. Det er spesielt ISIS tilstedeværelse i provinsen som gir grunn til uro. Den irakiske hæren har hatt problemer med å slå ned på opprørsaktivitet i provinsen, og de har blitt skjøvet ut av enkelte distrikter, slik tilfellet også har vært i deler av Diyala og Anbar (IOM Bagdad, møte 19. november 2013).

UNHCR var av den oppfatning at Ninewa er den provinsen hvor AQI/ISIS står aller sterkest.

AQIs/ISIS' sterke stilling har i økende grad omdannet deler av provinsen til et radikalt sunnimuslimsk område. Spesielt Mosul blir nå omtalt som en islamistisk by.

Spesielt utsatt er minoriteter og shiamuslimer i Mosul (vestlige diplomater, møte 2013).

Sikkerhetssituasjonen i Irak

Livet i Mosul er imidlertid utrygt for langt flere enn minoritetene. Utpressing av kjøpmenn og andre som driver forretninger, skal være utbredt. En mann i Mosul uttalte følgende til USA Today i september 2013 (Otten 2013): "There cannot be any businesses operating in the city without them (the businesses) paying a fixed share to the armed groups. People have lost their lives for refusing to pay this money."

Denne mannen, som ønsket å være anonym, sa videre at folk ikke søkte hjelp fra politiet pga. manglende tillitt til ordensmakten, bl.a. grunnet korrupsjon og manglende kapasitet.

En annen nyhetskilde rapporterte i fjor høst at AQI har høynet prisen for beskyttelse betraktelig. Fra å ha krevd inn mellom 100 og 200 USD fra apotekene i Mosul per måned, skal kravet ha økt til 20 000 USD (Niqash 2013). Dette har ført til mange stengte apotek i Mosul og flukt av farmasøyter. Tilsvarende skal ha skjedd med eiendomsmeglere og universitetsprofessorer (Niqash 2013).

2.2.3 Diyala

Volden i Diyala bærer preg av både sekteriske motsetninger og motstand mot myndighetene og andre som anses å være regimets støttespillere, for eksempel Sahwa-militsen.

Ifølge vestlige diplomater (møte 2013) pågår det en kamp mellom ISIS og irakiske hærstyrker (ISF) om territoriell kontroll i deler av provinsen. ISF har hatt store tap i denne konflikten, og slagene er langt vanskeligere å vinne nå enn tidligere.

Trusselbrev med krav som «flytt eller bli drept» og «tolerer det eller flytt», har igjen blitt distribuert til deler av befolkningen. Flere shiamuslimer har måttet flykte fra Diyala til Sør-Irak på grunn av økt vold (William Warda, Hammurabi Human Rights Organization, møte 16. november 2013; vestlige diplomater, møte 2013). Volden rammer også sunnimuslimer i Diyala, og ifølge UNHCR (møte 2013) er mange av de internt fordrevne sunnimuslimene i Irak fra Diyala.

Av og til kan det være enkelthendelser som endrer sikkerhetssituasjonen på et sted. For eksempel skal en bestemt hendelse i Muqtadiya i juni i fjor ha ført til en masseflukt av sunnier. Foranledningen var at en gutt med bombebelte sprengte seg selv i luften under en shiamuslimsk begravelsesseremoni (Arango 2013b). Da det viste seg at gutten tilhørte en lokal sunnimuslimsk klan, startet et hevno oppgjør, og de sekteriske motsetningene ble styrket. I dagene som fulgte skal shiamuslimske militsmedlemmer og andre klansmedlemmer ha terrorisert sunnimuslimske nabolag, drept noen og truet andre til å flykte. Jordbruksområder og husdyr skal ha blitt brent, infrastruktur ødelagt, og sement skal ha blitt helt ned i vannkanaler for å sikre at folk ikke flyttet tilbake til sine eiendommer. Ifølge lokale kilder skal 365 familier har flyktet derfra (Arango 2013b).

I tillegg til klanenes eget oppgjør, rykket også hæren inn i Muqtadiya og gjorde husransaker for å lete etter AQI-terrorister (Arango 2013b). For å redusere sunnimuslimenes mobilitet har myndighetene reist murer i byen og begrenset sunnienes tilgang til markeder utenfor deres egne nabolag.

Det er også en kurder-araber dimensjon i voldsbildet i Diyala. Et par tusen kurdiske familier skal ha flyktet fra provinsen, angivelig på grunn av trusler og vold fra sunni-arabiske militante grupper (Mahmoud 2013).

Omlag 1200 personer ble drept i 2013, mer enn en dobling sammenlignet med 2012 (Tabell 2).

2.2.4 Anbar

Under Landinfos og Migrationsverkets besøk i Bagdad beskrev flere kilder situasjonen i Anbar som svært ustabil. Det ble rapportert om AQI/ISIS-medlemmer som paraderte i gatene og truet den irakiske hæren. Flere sunnimuslimske soldater som tjenestegjorde i Anbar, hadde desertert (vestlige diplomater, møter 2013). Bakgrunnen for deserteringen har nok vært todelt: drapstrusler fra ISIS og motstand mot regimet.

I løpet av høsten 2013 forekom det hyppige angrep, spesielt rettet mot lokale myndigheter og soldater (Van Heuvelen 2013).

Anbar er Iraks største provins og bærer preg av konservatisme og sterk klanjustis, hvilket gjør provinsen spesielt vanskelig å styre for de sentrale myndighetene.

Journalister som dekker sikkerhetssituasjonen i landet, har ikke turt å reise til Anbar de siste månedene på grunn av uroligheter (journalister i Bagdad, møte november 2013).

Heller ikke de vestlige diplomatene vi møtte hadde kunnet reise inn til Ramadi den siste tiden.

Den 30. desember brøt det ut kamper i Ramadi etter at hæren med makt fjernet demonstrantene som i ett år blant annet har krevet statsministerens avgang. Arrestasjonen av parlamentsmedlemmet Alwani, som har vært en betydelig støttespiller til demonstrantene i Anbar, førte til enda mer uro (AFP 2014; Abbas 2014). Hæren forlot byen etter uroen som fulgte, hvorpå opprørere stormet inn og overtok kontrollen. Volden spredte seg til Falluja, og militante opprørere tok kontroll også der (AFP 2014). Flere medierapporter gikk ut på at det var ISIS som overtok kontroll med byene, mens det etterhvert kom frem opplysninger om at bildet er mer nyansert (Abbas 2014).

Det skal angivelig være fire grupper involvert i urolighetene i Falluja, ifølge lokale kilder (Abbas 2014).

- Bevæpnede stammemedlemmer ledet av forhenværende offiserer fra Dulaimstammen og andre velkjente sunni-klaner. Disse er organisert under banneren Revolusjonære stammer. Det er antatt at gruppen er ledet av Sheikh Ali al-Hatem al-Salman, og at deres politiske og religiøse referansepunkt er Tribal Revolutionaries' Council, som angivelig er ledet av salafisten Abu Abdullah al-Janabi.
- Diverse militante grupper som enten har kjempet mot amerikanske styrker og senere blitt demilitarisert, redusert sin virksomhet eller knyttet seg til Sahwa (Awakening Councils/Sons of Iraq)) eller hæren. De inkluderer Hamas-Iraq, Kataeb al-Thawrat al-Ishrin, Jamaat al-Naqshbandi, Jaish al-Mujahidin og Ba'th-tilhengere. Disse gruppene koordineres av Det muslimske brorskapet og salafistledere fra inn og utland og samarbeider med Anbar Revolutionaries' Council.

- Salafistjihadistiske organisasjoner som følger al-Qaida, men som ikke lenger er med i ISIS etter brudd med ISIS' leder Abu Bakr al-Baghdadi. Den største av disse gruppene er Jaish Ansar al-Sunna.
- ISIS, som inkluderer AQI og syriske militante jihadistgrupper. Medlemmer av ISIS kom til Falluja etter harde kamper mot Sahwa i Ramadi. I Falluja skal de ha slått seg sammen med ISIS-medlemmer fra lokalområdet samt fra Abu Ghraib og andre områder utenfor Bagdad.

Sikkerhetsstyrken møtte motstand i store deler av befolkningen i sitt forsøk på å gjenoppta kontrollen med byene (Ghazi & Arango 2014). Spesielt i Falluja har mange motsatt seg hærens forsøk, da hæren blir sett på som Malikis hjelpende hånd i kampen mot sunniene.

Urolighetene i Anbar har medført store menneskelige lidelser, selv om myndighetene så langt har valgt å avstå fra en massiv invasjon av hærstyrker til Falluja og Ramadi og heller benyttet seg av den klansbaserte borgervernmilitsen Sahwa. Likevel har minst 138 personer mistet livet og nær 600 blitt såret i løpet av krisen som oppsto i slutten av desember i fjor, ifølge lokale helsemyndigheter i Anbar (UNAMI 2014b). Videre har rundt 50 000 familier, eller omlag 300 000 mennesker, flyktet fra sine hjem som følge av urolighetene (UNHCR 2014). De fleste har flyktet fra Falluja til andre områder innen samme provins, mens andre har søkt tilflukt i Kerbala, Bagdad, Ninewa, Salah al-Din og KRI (Radio Free Europe 2014).

Den uoversiktlige situasjonen i området har gjort det vanskelig for hjelpeorganisasjoner å komme til med hjelp til de trengende i Falluja.

Sahwa har etter hvert alliert seg med ISF og har hatt oppdraget med å gjenvinne kontrollen slik at hæren ikke har måttet gå inn i byene selv. Dette fordi det klansbaserte borgervernet har langt større tillitt i befolkningen enn hæren. Men oppgaven har vært vanskelig, og hæren har i senere tid angrepet opprørerne fra luften.

I skrivende stund (20. februar) er situasjonen både i Ramadi og Falluja fortsatt uavklart. Etter at lokale myndigheter hadde lyktes i å gjenoppta sine funksjoner i det meste av Ramadi i løpet av den andre uken av januar, har nye kamper mot opprørerne gjenoppstått med det resultat at hæren og dens allierte klansbaserte borgervernsstyrke igjen har trukket seg ut av Ramadis østlige distrikter (Rasheed 2014). Store deler av Falluja er fortsatt under opprørernes kontroll (Rasheed 2014).

Det ble rapportert om rundt 750 drepte i 2013, men som beskrevet over, er situasjonen nå svært vanskelig i denne provinsen.

2.2.5 Salah al-Din

ISIS står sterkt også i Salah al-Din provins. Hovedveien mellom Bagdad og Mosul går gjennom provinsen, hvilket gjør den til et strategisk viktig område, både for opprørere og myndighetene. Helt siden maktovertakelsen i 2003 har Salah al-Din vært plaget av veibomber og annen type vold. Hæren, politiet og det klansbaserte borgervernet, Sahwa, er spesielt utsatt. Over dobbelt så mange ble drept i Salah al-Din i 2013 som året før (Tabell 2).

Ifølge diplomatiske kilder vi møtte i Bagdad, har den irakiske hæren hatt problemer med å forsvare seg mot ISIS i deler av Salah al-Din, spesielt i områdene rundt og

nord for Hamreen-fjellene. Dette rammer i stor grad områder med minoritetsbefolkning, som Tooz-distriktet. Der bor det både kurdere, turkmenere og arabere, og en blanding av shia- og sunnimuslimer. Spesielt har Tuz Khormatu, med betydelig turkmensk befolkning, vært utsatt for angrep i 2013. I den seneste tid har det også oppstått spenninger mellom kurdiske og sentralirakiske soldater i dette omstridte området (Rudaw 2014).

I medio februar i år tok ISIS kontroll over den lille byen Sulaiman Bek og noen omkringliggende landsbyer i Tooz (Middle East Online 2014). Hæren skal imidlertid, i samarbeid med klansbaserte militser, ha klart å jage opprørerne ut av byen igjen etter bare noen dager (Press TV 2014). Senere skal ISIS ha kommet tilbake med forsterkninger fra Ansar al-Sunna, men disse skal igjen ha blitt jaget ut neste dag (Shafaq News 2014). Sulaiman Bek ble også angrepet av ISIS i juli 2013. Den gangen tok ISIS delvis kontroll med byen og likviderte 14 shiamuslimske lastebilsjåfører (Middle East Online 2014). Byen ble også forsøkt beleiret i april i fjor.

Provinshovedstaden Tikrit og Samarra blir også tidvis rammet av bombeangrep.

Mer enn 1200 ble drept i fjor, hvilket er en kraftig økning fra 520 i 2012 (Tabell 2).

2.2.6 Kirkuk

Myndighetenes voldelige reaksjon mot demonstrantene i Hawija i april i fjor, der omlag 50 ble drept og rundt 100 såret, var medvirkende årsak til den kraftige voldsøkningen i 2013. Misnøyen blant sunnimuslimene er like høy i denne provinsen som andre steder, og demonstrasjonene hadde pågått i flere måneder da hæren brutalt slo ned på dem. Hawija hadde lenge vært et skjulested for tidligere Ba'th-offiserer som etter 2003 dannet opprørsgruppen Naqshbandi (Arango 2013a).

Kurdiske myndigheter har relativ god kontroll i de nordlige delene av provinsen, der det registreres relativt færre angrep enn i Kirkuk by, og områdene lenger sør i provinsen, der befolkningen er mer sammensatt.

Det rettes angrep mot lokale myndigheter og politi, både i kurdiskdominerte områder og andre steder, som for eksempel i Hawija, der ti personer ble drept og 30 såret i et angrep mot politidirektoratet i september i fjor (Aswat al-Iraq 2013a). Angrep rettet mot sjekkpunkter, er også hyppig forekommende.

Kirkuks mange oljeinstallasjoner blir også tidvis rammet av angrep.

Ellers er det de sivile som i stor grad er skadelidende som følge av bombeangrep. Den 22. september i fjor sprengte en selvmordsbomber seg selv i luften i et boligområde i Kirkuk by og såret 35 personer, inkludert en kristen familie. Den 15. oktober i fjor ble 15 personer drept under et angrep mot en moské i Kirkuk under Eid-feiringen (The Guardian 2013; Aswat al-Iraq 2013b).

I et forsøk på å begrense volden har det blitt satt opp flere sjekkpunkter rundt Kirkuk, bemannet av både lokalt politi og det kurdiske sikkerhetspolitiet, Asayish (Kurdnet 2014).

Over 400 ble drept i 2013, mot ca. 300 året før (Tabell 2).

2.3 SØR-IRAK

Sør-Irak er langt roligere enn Sentral-Irak, men også i denne regionen har volden økt noe i løpet av 2013. Det forekommer bombeangrep, likvidasjoner og kidnappinger.

Ifølge vestlige diplomater i Bagdad er spenningsnivået høyere i sør nå enn i de siste årene. Både AQI/ISIS og Naqshbandi opererer der. På spørsmål om hvordan de klarer å passere alle sjekkpunktene på veiene fra Sentral-Irak til Sør-Irak, da disse i hovedsak er bemannet av shiamuslimske soldater og politi, hevdet flere diplomater at de kjører gjennom ørkenen og unngår hovedveiene. Dertil får de hjelp fra sunniamfunnet i Sør-Irak. Sunnimuslimene som fortsatt bor i Sør-Irak, søker trygghet hos AQI i mangel av beskyttelse fra lokale myndigheter, som de anser som sekteriske. Sunniamfunnet i sør er delt i synet på AQI, men spesielt de unge er tilbøyelige til å hjelpe dem. Det er en av grunnene til at AQI klarer å vokse. Andre, som kanskje ikke direkte støtter AQI, gir sin stilltiende støtte ved å overse deres aktivitet («they turn a blind eye to AQI»), ifølge diplomatene.

Sunnimuslimer er mer utsatt for kidnapping i sør enn andre steder. William Warda, lederen for menneskerettighetsorganisasjonen Hammourabi, meddelte Landinfo og Migrationsverket at sunnimuslimer har måttet flykte fra Nasseriya og Basra på grunn av økt kidnappingsfare der. Sunnier forlater også Najaf og Karbala, ifølge Warda.

IOM i Bagdad fortalte at en av deres sunnimuslimske lokalansatte i Sør-Irak hadde mottatt trusler. Vedkommende flyktet til KRI, men har siden returnert til Basra. IOMs representant for Basra var nå av den oppfatning at sikkerhetssituasjonen generelt var stabil der.

UNHCR i Bagdad påpekte at volden i Irak er et resultat av politisk rivalisering. UNHCR viste i den sammenheng til en situasjon som oppsto som følge av uenighet rundt forsoningserklæringen som ble vedtatt i parlamentet sommeren 2013. Dette førte til at den svært velkjente sunnimuslimske klanen Sadoun, fra Nasseriya, ble tvunget til å flykte til Tikrit på grunn av trusler. Bakgrunnen for dette var at politikere med bånd til Mehdi-hæren var for forsoningserklæringen, mens de med tilknytning til Asaib Ahl al-Haq var imot den. Sistnevnte militr truet Sadoun-slekten ut av den shiadominerte byen Nasseriya, som Sadoun-slekten faktisk var grunnleggere av, for å vise sin motstand mot erklæringen. Som en gjengjeldelsesaksjon ble de to shiamuslimske stammene Tamimi og Jabbouri tvunget til å flykte fra Diyala.

Historien om Sadoun-slekten er også gjengitt i The Washington Post, og der meldes det at tolv medlemmer av klanen ble drept i Basra og Thi Qar i fjor høst, og at minst åtte familier flyktet (Van Heuvelen 2013).

Ifølge representantene fra UNHCR var det spesielt urolig i Basra i september i fjor. Da pågikk det likvidasjoner av sunnimuslimer der, og en sunnimoské ble stengt som følge av et angrep. Noe av grunnen til den anspente situasjonen var at USA på den tiden vurderte å gå til angrep mot Assad-regimet i Syria. Et slikt scenario opprørte den shiamuslimske befolkningen i Irak, og denne uroen gikk ut over sunniminoriteten i Sør-Irak.

En representant for UNICEF (møte i Bagdad 17. november 2013) bekreftet at situasjonen for sunnimuslimer var vanskelig i Basra. Hun fortalte at det forekommer kidnapping av sunnimuslimske barn, og at flere barn har lastet ned typiske shiamuslimske koranvers på sine mobiler for å kunne vise eventuelle kidnappere at

de følger shiareligiøse tradisjoner. UNICEF-representanten fortalte også at flere barn har endret navn.

Den sekteriske volden rammer også shiamuslimer i sunnidominerte områder. I løpet av to dager i september 2013, ble totalt tre shiamuslimske familier i Latifiyah, 30 km sør for Bagdad, angrepet i sine hjem med beskytning og eksplosiver. Totalt 16 personer ble drept og minst ni såret i det ene angrepet, mens syv personer mistet livet i det andre (Salaheddin 2013).

Sikkerhetsanalytikere ved den ene ambassaden delegasjonen møtte i Bagdad, som lager statistikk over antall sikkerhetshendelser, klassifiserte de fleste provinsene i sør som grønne, hvilket betyr mindre enn tre angrep per uke. Basra var imidlertid klassifisert som gul, hvilket innebærer noen flere angrep, men fortsatt en moderat sikkerhetssituasjon. Situasjonen roet seg i sør etter at det ble avklart at USA ikke ville gå til angrep mot Syria.

Ifølge statistikk fra IBC ble det i løpet av 2012 og frem til midten av september 2013 drept flest personer i Babylon og Basra. Muthanna og Najaf hadde derimot svært få konflikterrelaterte dødsfall (Tabell 3).

Tabell 3. Antall drepte per provins i 2012 og januar – medio september 2013

År	Babylon	Basra	Kerbala	Missan	Muthanna	Najaf	Thi Qar	Qadissiya	Wassit	Totalt
2012	339	102	33	20	1	6	65	52	63	681
2013	309	84	28	27	9	14	15	17	59	562

Kilde: IBC 2014⁴.

Journalistene Landinfo og Migrationsverket møtte i Bagdad, som både representerte internasjonal og nasjonal presse, sa at situasjonen i Sør-Irak ikke blir dekket så godt i mediene som Sentral-Irak, da de i hovedsak konsentrerer seg om de store sakene og situasjonen for sunnimuslimene. Det betyr at det først og fremst er større begivenheter som dekkes fra sør, og at andre, mindre omfattende hendelser ikke rapporteres om. Derfor er det grunn til å tro at det er en underreportering av sikkerhetshendelser i Sør-Irak.

Forhold som kan slå ut negativt på sikkerheten for enkeltpersoner i Sør-Irak, er brudd på shiamuslimske normer og verdier. I november i fjor ble en britisk sikkerhetsvakt ved et av Basras oljefelt alvorlig skadet da flere menn gikk til angrep på ham. Årsaken til angrepet skal ha vært at han fjernet religiøse symboler, som grønne flagg, fra firmaets biler under en shiamuslimsk høytid (IOM, møte 2013). Mannen, og rundt 300 andre utenlandske tilsatte, forlot Irak som følge av uroligheten som fulgte.

⁴ IBC har foreløpig ikke publisert statistikk per provins for perioden etter medio september 2013. UNAMIs månedsrapporter fra september til og med desember 2013 gir heller ingen detaljert informasjon om hvor mange som har blitt i de enkelte provinsene i Sør-Irak.

2.4 HVEM STÅR BAK VOLDEN?

2.4.1 Sunnimuslimske opprørsgrupper

Det er liten tvil om at ISIS står bak de fleste angrepene i Irak. Ifølge diplomater delegasjonen snakket med, er bilbomber (VBIEDs) ISIS' kjennemerke, og det har vært en markant økning i slike angrep.

I november i fjor, under Landinfo og Migratonsverkets besøk i Bagdad, hadde ISIS fortsatt ikke klart å få territoriell kontroll i noen områder i Irak, men flere kilder hevdet at ISF hadde problemer med å bekjempe opprørerne flere steder. Det ble sagt at kamphandlingene nå både var av lengre varighet og vanskeligere enn tidligere. Det var en generell frykt for at ISIS ville klare å gjenvinne territoriell kontroll i deler av Ninewa, Diyala og Anbar (vestlige diplomater, møte 2013; IOM møte 2013).

Ifølge diplomater delegasjonen traff i Irak, står AQI/ISIS og andre sunnimilitante grupper sterkt i Diyala, Ninewa, Anbar, Salah al-Din og i nordlige deler av Babil provins. Det finnes et titalls sunnimilitante opprørsgrupper foruten AQI, deriblant Ansar al Sunna og Jayish Riyal al Tariq al-Naqshbandi (JRTN).

Som beskrevet tidligere i notatet, har ISIS i tiden etter delegasjonens besøk i Irak gjort fremstøt for å overta kontrollen i enkelte byer i Anbar og Salah al-Din. De lykkes kanskje ikke i å befeste sin stilling, men forsøkene vitner om betydelig slagkraft.

2.4.2 Shiamuslimske militser

Shiamilitsene har så langt vært tilbakeholdne med å besvare voldsprovokasjonene fra sunniopprørerne, men man har siden sommeren 2013 sett en viss militsaktivitet i gatene i Bagdad. Ifølge vestlige diplomater i Bagdad bruker statsminister Maliki Asaib Ahl al-Haq-militsen (AAH) som en sikkerhetsmekanisme, spesielt i Bagdad. Også andre kilder Landinfo og Migrationsverket traff i Bagdad, både ved ambassader, i internasjonale organisasjoner og i pressen, som ikke ønsket å bli referert til direkte, delte oppfatningen om at statsministeren har kontroll med AAH på samme måte som andre militser er kontrollert av andre politiske partier. Deler av AAH er i løpet av 2013 blitt inkorporert i hæren, mens den gjenværende militsen kan ta på seg oppgaver hæren ikke kan stå inne for å gjøre selv. Et eksempel er angrep mot en internettkafe i Karrada, der mange var samlet samme dag som politiet slo hardt ned på en stor demonstrasjon i Bagdad. Angrepet ble utført av en milits uten innblanding av sikkerhetsstyrken (journalister i Bagdad, møte 2013).

Det er også sannsynlig at et angrep mot ni yezider som solgte alkohol, og et annet mot seks prostituerte i et hus i Bagdad i løpet av fjoråret, også ble utført av militsmedlemmer med stilltiende støtte fra myndighetene (journalister i Bagdad, møte 2013).

Noen av diplomatene hevdet også at Mehdi-hæren er aktivisert. Det ble sagt at Mehdi-hæren har kontroll i de fleste shiaområdene, mens AAH har delvis kontroll i deler av Sadr City og nord-øst i Bagdad. Ifølge en erfaren irakisk politisk kommentator i Al-Monitor (Abbas 2013) er de ulike nabolagene i Bagdad under kontroll av ulike militsledere. Personer journalisten har snakket med, sammenligner militsledernes rolle med den til en guvernør. Han har full oversikt over det som skjer i nabolaget og straffer dem som bryter med hans interesser og ordre. Dette skal også

være tilfellet i det sunnidominerte Amiriya-distriktet. En beboer i dette området sa følgende til Al-Monitor (Abbas 2013):

The residents know that the sheikh is involved one way or another in the killing and support of armed groups. Although he has not been seen carrying a gun, he maintains a terrifying power over the people, justified by the rumors spread about a group of youth being threatened, attacked and killed due to their lack of religious commitment.

Vestlige diplomatkilder i Bagdad bekreftet at Bagdads diverse underdistrikter uformelt, men reelt, er underlagt diverse svært innflytelsesrike personers kontroll, og at alle beboerne i et nabolag godt vet hvem dette er.

Et eksempel på en type voldsaksjon angivelig begått av AAH, er bilbombeangrepet mot Bagdads guvernør al-Tamimi i fjor høst, nord-øst i Bagdad. Bakgrunnen for angrepet skal, ifølge en vestlig diplomat (møte 2013) ha vært følgende utsagn fra al-Tamini: «Om ikke Maliki kan si at Bagdad skal være for shiamuslimer, da vil jeg si det!» Al-Tamini tilhører Ahrar-partiet, som er tilknyttet sadristene, og dermed støttet av Mehdi-hæren. Disse står i opposisjon til Maliki og hans Dawa-parti, og til militsen AAH. Dette eksempelet viser at militsene ikke kun aktiviseres i en sunni-shia-kontekst, men like gjerne i konflikter innad i det shia-politiske miljøet.

Det er også en antakelse om at militsene har stått bak opprettelsen av flere falske sjekkpunkter rundt Bagdad der de har kunnet luke ut politiske motstandere, både på sunni- og shiamuslimsk side (vestlige diplomater, møte 2013).

Alle diplomatene Landinfo og Migrationsverket møtte i Bagdad, var imidlertid av den oppfatning at de shiamuslimske militsene stort sett holder seg i ro da de risikerer for mye ved å mobilisere i større omfang. Iran har en viss påvirkning på militsenes aktivitet, og man mener at Iran ønsker et stabilt Irak som verken er for sterkt eller for svakt. Derfor må militsene aktiviseres i noen grad, for å hindre totalt kaos i landet, men ikke gå til full krig mot ISIS, da dette vil lede til en ny borgerkrig. Det er ingen av de shiamuslimske partiene, per i dag, tjent med, selv om det foreligger et visst press fra den shiamuslimske befolkningen om at militsene må komme tilbake for å beskytte dem (vestlige diplomater, møte 2013).

Likevel, vil noen hevde, er militsene allerede aktivert i den forstand at hundrevis av deres medlemmer er innlemmet i den irakiske hæren (ISF), og dermed, på lovlig vis, deltagende i krigen mot sunniopprørerne (vestlige diplomater og journalister, møte 2013).

Det har og blitt rapportert om at AAH angriper markeder og foretar utenomrettslige henrettelser i sunnimuslimske bydeler i Bagdad (Arango 2013b). De skal særlig konsentrere seg om bydeler som var omstridte under den sekteriske krigen i 2006-07. AAH henretter på egen hånd og i full offentlighet personer de mener står bak AQI-angrep. Sivile blir «anholdt» på falske sjekkpunkter satt opp av sjiamilitser. Enkelte slike «arrestanter» blir senere drept og dumpet på offentlig sted. Når det gjelder Mehdi-hæren, så skal denne gruppen enn så lenge ha avstått fra å foreta henrettelser selv. I stedet utleverer de til myndighetene personer de selv anholder (Arango 2013b).

Slik vi ser det, opererer sjiamilitsene helt eller delvis som «politi» i deler av Bagdad, enten på egen hånd eller i samspill med myndighetene. Likevel kan ISFs nærvær i bydelene ha en dempende effekt på militsenes aktivitet.

Militsene skal også ha en viss aktivitet i shiadominerte områder i Diyala (Van Heuvelen 2013).

3. KONKLUSJON

Sikkerhetssituasjonen i Irak har blitt markant dårligere i løpet av det siste året. Både sivilbefolkningen, offentlige myndigheter og soldater rammes hardt av volden.

Statsminister Malikis evne til å bruke den sekteriske konflikten i Irak til egen politisk vinning, innebærer at de pågående problemene antakelig vil fortsette. Uløste politiske konflikter mellom sunnier og shiaer bidrar til økt misnøye i den sunnimuslimske befolkningen, hvilket gir økt spillerom til militante opprørsgrupper.

Ingen av kildene Landinfo og Migrationsverket snakket med i Bagdad hadde noen tro på at det var en bedring i sikte med det første. Hvilken innvirkning det kommende parlamentsvalget i april i år vil ha på situasjonen er uviss, men mye tyder på at volden i Irak vil fortsette frem til landet får politiske løsninger som flertallet av sunnimuslimene også kan leve med. Da kan vi igjen se at klanene vil ta avstand fra ISIS og andre gruppers voldsbruk.

Alle grupper i Irak rammes på en eller annen måte av de ustabile forholdene i landet, men ordensmakten og befolkningen i de sentral-irakiske provinsene er aller mest utsatt.

4. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abbas, M. (2013, 18. desember). Iraq's sectarian militias assume larger role. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/12/iraq-militias-role-killing-governance.html?utm_source=&utm_medium=email&utm_campaign=8764#ixzz2qYRAKgmY [lastet ned 10. januar 2014]
- Abbas, M. (2014, 8. januar). Iraq: Four armed groups fighting in Fallujah. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/01/fighting-fallujah-borders.html?utm_source=Al-Monitor+Newsletter+%5BEnglish%5D&utm_campaign=026ebd317b-January+9+2014+8+2014&utm_medium=email&utm_term=0_28264b27a0-026ebd317b-93110229 [lastet ned 10. januar 2014]
- AFP (2014, 12. januar). Back to work under tight security in violence-hit Iraq city. *AFP*. Tilgjengelig fra http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5hxb_PPa9eTacgFrZYN5q4UXxKkPQ?docId=0a7c1d05-3173-46f3-bc3b-a30334c21c31&hl=en [lastet ned 26. februar 2014]
- Arango, T. (2013a, 24. april). Rising Violence in Iraq Spurs Fears of New Sectarian War. *The New York Times*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2013/04/25/world/middleeast/with-air-attacks-sectarian-strife-intensifies-in-iraq.html?_r=2& [lastet ned 17. februar 2014]
- Arango, T. (2013b, 18. september). Sectarian Violence Reignites in an Iraqi Town. *The New York Times*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2013/09/19/world/middleeast/sectarian-violence-reignites-in-an-iraqi-town.html?partner=rss&emc=rss&utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter&_r=0 [lastet ned 17. februar 2014]
- Aswat al-Iraq (2013a, 25. september). Haweeja toll 10 killed, 30 wounded. *Aswat al-Iraq*. Tilgjengelig fra http://en.aswataliraq.info/%28S%28ums2nzngiapa2xyovw3hvjy1%29%29/Default1.aspx?page=article_page&id=154343&l=1 [lastet ned 19. februar 2014]
- Aswat al-Iraq (2013b, 15. oktober). 9 killed, 19+ wounded in Eid prayers' explosion. *Aswat al-Iraq*. Tilgjengelig fra http://en.aswataliraq.info/%28S%28o1i0pq45bhukf245v3lqo32y%29%29/Default1.aspx?page=article_page&id=154460&l=1 [lastet ned 19. februar 2014]
- BBC (2014a, 6. januar). Is Iraq losing control of its biggest province? *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-25588623> [lastet ned 21. februar 2014]
- BBC (2014b, 3. februar). Al-Qaeda disavows ISIS militants in Syria. *BBC*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-26016318> [lastet ned 14. februar 2014]
- Ghazi, Y. & Arango, T. (2014, 7. januar). In Iraqi City Under Siege, More Support for Militants Than Officials. *The New York Times*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2014/01/08/world/middleeast/in-iraqi-city-under-siege-more-support-for-militants-than-officials.html?pagewanted=1&_r=0&hp [lastet ned 8. januar 2014]
- The Guardian (2013, 22. september). Dozens more dead in Iraq as wave of sectarian violence continues. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2013/sep/22/suicide-bombing-iraq-funeral> [lastet ned 19. februar 2014]
- ICG, dvs. International Crisis Group. (2013, 14. august). *Make or brake: Iraq's Sunnis and the State*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra

<http://www.japuiraq.org/documents/1891/144-make-or-break-iraq-s-sunnis-and-the-state.pdf>
[lastet ned 10. januar 2014]

- IBC, dvs. Iraq Body Count (2014). *Database. Documented civilian deaths from violence. Monthly table*. Oxford: Iraq Body Count. Tilgjengelig fra <http://www.iraqbodycount.org/database/> [lastet ned 8. januar 2014]
- Knights, M. (2013, 3. oktober). *Iraq's Never-Ending Security Crisis*. Washington D.C.: Washington Institute for Near East Policy. Tilgjengelig fra <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iraqs-never-ending-security-crisis> [lastet ned 6. november 2013]
- KRG, dvs. Kurdish Regional Government (2013, 1. oktober). *Statement by Kurdistan Region Security Agency, Asayish, regarding terrorist attack in Erbil*. Erbil: KRG. Tilgjengelig fra <http://www.hawlergov.org/en/article.php?id=1380611394> [lastet ned 27. januar 2014]
- Kurdnet (2014, 9. februar). Kurdistan Region-Iraq News in brief. *Kurdnet*. Tilgjengelig fra <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2014/2/kurdlocal1514.htm> [lastet ned 19. februar 2014]
- Mahmoud, N. (2013, 14. april). Anti-Kurdish threats in Iraq's Diyala province unite competing Kurds. *Rudaw*. Tilgjengelig via Kurdnet <http://www.ekurd.net/mismas/articles/misc2013/4/kurdsiniraq205.htm> [lastet ned 20. februar 2014]
- Mamouri, A. (2014, januar). Nonsectarian citizens isolated in Iraq. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/01/iraq-non-affiliated-isolated-sectarianism.html> [lastet ned 22. januar 2014]
- MEMRI (2013, 8. april). ISI Confirms That Jabhat Al-Nusra Is Its Extension In Syria, Declares 'Islamic State Of Iraq And Al-Sham' As New Name Of Merged Group. *MEMRI*. Tilgjengelig fra <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/7119.htm> [lastet ned 29. januar 2014]
- Middle East Online (2014, 13. februar). Army loses more ground to Sunni militants in northern Iraq. *Middle East Online*. Tilgjengelig fra <http://www.middle-east-online.com/english/?id=64219> [lastet ned 17. februar 2014]
- Niqash (2013, 7. november). Making themselves at home: al Qaeda ups mafia-style extortion in Mosul. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3321> [lastet ned 8. november 2013]
- Otten, C. (2013, 18. september). Exploding violence threatens to renew civil war in Iraq. *USA Today*. Tilgjengelig fra <http://www.usatoday.com/story/news/world/2013/09/17/iraq-violence/2789107/> [lastet ned 21. januar 2014]
- Press TV (2014, 17. februar). Iraqi forces retake control of Sulaiman Bek: Officials. *Press TV*. Tilgjengelig fra <http://www.presstv.ir/detail/2014/02/17/351121/iraqi-forces-retake-sulaiman-bek/> [lastet ned 18. februar 2014]
- Radio Free Europe, (2014, 12. januar). Iraqi Government Employees Return To Work In Ramadi. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/iraq-ramadi-working/25227566.html> [lastet ned 30. januar 2014] [lastet ned 18. februar 2014]
- Rasheed, A. (2014, 26. januar). Iraqi planes, artillery strike rebel-held Falluja. *Reuters*. Tilgjengelig fra <http://www.reuters.com/article/2014/01/26/us-iraq-violence-falluja-idUSBREA0P0PX0140126> [lastet ned 28. januar 2014]
- Reuters (2014, 30. januar). Suicide bombers storm Iraq ministry building, 18 killed. *Reuters*. Tilgjengelig fra <http://www.reuters.com/article/2014/01/30/us-iraq-violence-idUSBREA0T0NN20140130> [lastet ned 30. januar 2014]
- Rudaw (2014, 20. februar). Reports: Iraqi Jets Exchanged Fire With Peshmarga Forces in Tuz Khurmatu. *Rudaw*. Tilgjengelig fra <http://rudaw.net/english/middleeast/iraq/20022014?utm> [lastet ned 20. februar 2014]

- Al-Shaher, O. (2013, 17. mars). Suicide Attack Targets 'Symbol of Justice' in Iraq. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/03/suicide-attack-targets-symbol-of.html#ixzz2qZSJa78T> [lastet ned 16. januar 2014]
- Salaheddin, S. (2013, 4. september). Attacks on security forces kill 12 in Iraq. *AP*. Tilgjengelig fra <http://news.yahoo.com/attacks-security-forces-kill-12-iraq-092316040.html> [lastet ned 14. januar 2014]
- Shafaq News (2014, februar). Local official in Sulaiman Bek talks about the withdrawal of gunmen. *Shafaq News*. Tilgjengelig fra <http://www.shafaq.com/en/security/8983-local-official-in-sulaiman-bek-talks-about-the-withdrawal-of-gunmen-htm> [lastet ned 20. februar 2014]
- UNAMI Human Rights Office (u.å.). *Civilian casualties: 2008-2012*. Bagdad: UNAMI HRO. Tilgjengelig fra http://www.uniraq.org/images/documents/UNAMI_HRO_%20CIVCAS%202008-2012.pdf [lastet ned 14. januar 2014]
- UNAMI (2013, 3. oktober). *UN casualty figures for September*. Bagdad: UNAMI. Tilgjengelig fra http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=1205:un-releases-casualty-figures-for-september&Itemid=633&lang=en [lastet ned 24. februar 2014]
- UNAMI (2014a, 2. januar). *UN casualty figures for December, 2013 deadliest since 2008 in Iraq*. Bagdad: UNAMI. Tilgjengelig fra http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=1499:un-casualty-figures-for-december-2013-deadliest-since-2008-in-iraq&Itemid=633&lang=en [lastet ned 8. januar 2014]
- UNAMI (2014b, 1. februar). *UN Casualty Figures for January 2014, Anbar province excluded*. Bagdad: UNAMI. Tilgjengelig fra http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=1594:un-casualty-figures-for-january-2014-anbar-province-excluded&Itemid=633&lang=en [lastet ned 20. februar 2014]
- UNHCR (2014, 11. februar). *Displacement from Iraq's Anbar province*. Geneve: UNHCR. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/publisher,UNHCR,,,52fb26d74,0.html> [lastet ned 20. februar 2014]
- Van Heuvelen, B. (2013, 20. oktober). Car bombs kill scores in Baghdad, in sign of crisis in Iraq. *Washington Post*. Tilgjengelig fra http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/car-bombs-kill-scores-in-baghdad-in-sign-of-crisis-in-iraq/2013/10/27/7ae9c376-3cb3-11e3-b7ba-503fb5822c3e_story.html [lastet ned 24. februar 2014]

Muntlige kilder

- Hadi, Nawzad, guvernør i Erbil. Møte i Erbil 21. november 2013.
- Hammurabi Human Rights Organization, ved leder William Warda og andre representanter. Felles møte med en representant for organisasjonen al-Amal i Bagdad 17. november 2013.
- IOM i Bagdad. Møte i Bagdad 19. november 2013.
- Journalister. Møte med fem journalister, hvorav to jobbet for internasjonal presse og tre for nasjonal presse. Bagdad 17. november 2013.
- UNAMI Erbil. Møte med Head of mission Sokol Kondi i Erbil 20. november 2013.
- UNHCR Bagdad. Møte i Bagdad 17. november 2013.
- UNICEF Bagdad. Møte i Bagdad 17. november 2013.

Sikkerhetssituasjonen i Irak

- Vestlige ambassader i Bagdad. Møter i tre ambassader i Bagdad med diplomater som har ansvar for politisk- og sikkerhetsmessig analyse og en ambassadør, 17. og 18. november 2013.